

שאנשי גלות יכניה היו תלמידי חכמים, דכתיב ביה בגלות יכניה [מ"ב כ"ד] "ויגל את יהויכין בבלה, ואת כל אנשי החיל שבעת אלפים, והחרש והמסגר אלף".

ומפרשינן להאי קרא:

החרש, שבשעה שהיו פותחין לדבר בדברי תורה, נעשו הכל כחרשין.

מסגר, כיוון שפוגרים הלכה — שאומרים שאין יודעים עליה תשובה, שוב (אינן) [רש"י גרס אין לה] פותחין — אחרים שיכולים לענות.

וכמה מאלו הלכו בגלות — אלף.

עולא אמר, צדקה עשה ה' עם ישראל שחקרים את הגלות שתי שנים לפני שנתקיים בהם "ונושנתם".

"ונושנתם" בגימטריא מ' ארבע מאות חמישים ושנים, והגלות היתה בשנת ארבע מאות וחמישים משנכנסו לארץ, ואילו היו נשאים עוד ב' שנים, היה מתקיים בהם "כי אבוד תאבדון".

אמר רב אחא בר יעקב, שמע מינה מדברי ב-29 עולא, ששיעור זמן של "מהרה" דמרי עלמא, הוא תמני מאה וחמשין ותרתי הוא, דהא כתיב "ונושנתם, כי אבוד תאבדון מהר".

מתנתין:

"גט מעושה", שכפו את הבעל ליתנו, ולא

שבעוון עבודה זרה נחרבה ארץ ישראל? שנאמר "כי תוליד בנים ובני בנים", ומתארת הפרשה שיעבדו עבודה זרה, וסיומא דקרא "העידותי בכם היום וגו' כי אבוד תאבדון מהר מעל הארץ וגו'".

אמרו ליה רב כהנא ורב אסי לרב: כתיב ביה כהושע בן אלה [מ"ב י"ז] "ויעש הרע בעיני ה', רק לא כמלכי ישראל", ומשמע שהרשיע פחות מקודמיו. וכתוב "עליו עלה שלמנאסר".

וכי בגלל שהרשיע פחות, עלה עליו שלמנאסר?

אמר להו: אותן פרדיסאות — שומרים שהושיב ירבעם על הדרכים, כדי שלא יעלו ישראל לרגל, בא הושע וביטלן והתיר לעלות לרגל, ואף על פי כן לא עלו ישראל לרגל.

אמר הקדוש ברוך הוא: כנגד אותן שנים שוכלו לעלות ולא עלו ישראל לרגל, ילכו בשבי.

אמר רב חסדא אמר מר עוקבא, ואמרי לה אמר רב חסדא [אמר רבי ירמיה]: דרש מרימר, מאי דכתיב [דניאל ט'] "וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו, כי צדיק ה' אלוקינו".

וכי משום דצדיק ה' אלוהינו לכן — וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו?

אלא הביאור הוא: צדקה עשה הקב"ה עם ישראל, שהגלה את גלות צדקיהו [בזמן חורבן בית המקדש] לבבל, ועדיין גלות יכניה קיימת:

בישראל, כאשר הכפיה היא **כדין**, שהוא מאותם אנשים שחייבים לגרש נשותיהן, **כשר**.

אך אם חייבוהו בית הדין **שלא כדין**, וכפוהו לגרש, **פסול** הגט מלהנשא בו לאחר, ו**פוסל** הוא את האשה לכהונה, מחמת דין ריח הגט.⁽³⁾

ואם כפוהו בבית דין **בעובדי כוכבים**, והיתה הכפיה **כדין**, **פסול** הגט מלהנשא בו, ו**פוסל** לכהונה מדין ריח הגט.

אך אם כפוהו **שלא כדין**, **אפילו ריח הגט אין בו**, ומותרת לכהונה.

ומקשינן: **מה נפשך: אי עובדי כוכבים בני**

נתנו מרצונו, אם נעשתה הכפיה בבית דין **בישראל**, הרי זה גט **כשר**.⁽¹⁾

ואם נעשית הכפיה בבית דין **בעובדי כוכבים**, **פסול**.⁽²⁾

ובעובדי כוכבים ניתן לכפות את הגט, כשארין בית דין של ישראל יכולים לכופו, שיכולים הם למנות את בית הדין של עובדי הכוכבים להיות שלוחם, שיהיו הם **חובטין אותו**, ו**אומרים לו: עשה מזה שישראל אומרים לך**.

גמרא:

אמר רב נחמן אמר שמואל: גט המעושה —

הרמב"ם לטעם שיצרו אנסו? ותיקן, אי מהטעם שאגב אונסיה גמר ומגרש, הרי אם נדע בודאי שלא ירצה לגרש בשום אופן, כמו מומר, יהיה אסור להכותו. שהרי אף אם יאמר רוצה אני, הוא ודאי אנסו. ואם כך, כל אדם שירצו להכותו כדי לכפותו, יתן אל לבו שלא לרצות ויאסר עלינו להכותו, כיון שלא יהיה בזה תועלת. לפיכך הוצרך הרמב"ם לטעם שבאמת הוא רוצה, אלא שיצרו אנסו. ועיין אבי עזרי.

2. בב"ב מח א הקשו התוס' בד"ה דבר תורה, לרב הונא הסובר שאגב אונסיה גמר ומקני, מה החילוק בין עכו"ם שכפה, לישראל. ותיקנו, שעל ידי כפיית עכו"ם נקרא שנותן שלא כדין, לפי שאינו מחויב בכך, והוי כמו דין מתנה, שאם כפוהו ליתן מתנה לא הוי מתנה, כי כשאינו מחויב בכך, אין כאן הסכמה מלאה. וכ"כ הריטב"א בסוגין.

3. כדאיתא לעיל כב ובדף פב ב.

1. בערכין כא א אומרת הגמרא שכופין אותו עד שיאמר רוצה אני. והקשו הראשונים, הרי הוא אנוס לתת הגט, וכמו כן הוא אנוס לומר "רוצה אני", ומדוע לא בטל הגט כשאנו נוכחים שאין הוא רוצה לתת אותו? ותיקן הרמב"ם [גירושין ב כ], שאין אומרים "אנוס" אלא למי שנאנס לעשות דבר שאינו מחויב בו. אבל מי שתוקפו יצרו הרע לעבור עבירה, והוכה עד שנתרחק מהעבירה, אין זה "אנוס" אלא הוא אנס עצמו בדעתו הרעה! ולפיכך, זה שאינו רוצה לגרש, מאחר שהוא רוצה להיות מישראל, רוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מהעבירות, אלא שיצרו הוא שתקפו. וכיון שהוכה עד שתשש יצרו, ואמר "רוצה אני", כבר גרש לרצונו. וכעין זה בתוס' ב"ב מח א ד"ה אילימא.

ובאור שמח הקשה, שהרי במסכת ב"ב [שם], אמר רב הונא שאם כפו אדם למכור בעל כרחו, הויא מכירה, משום ש"אגב אונסיה, גמר, ומקני". וכך גם פסק הרמב"ם. ואף לא הצריך שיאמר שם "רוצה אני". ומדוע כאן הצריך

נפשך", אם אין כפייתם כפיה אפילו כשכפו כדין, מדוע היא נפסלת לכהונה, יש להשיב:

כפיה של עובדי כוכבים כדין, בכפיה כדין **דישראל**, מיחלף. ואם נתיר אותה לכהונה יבואו להתיר גם כשהיתה הכפיה בישראל.

אבל כפיה **שלא** כדין של עובדי כוכבים, בכפיה כדין של **ישראל**, לא מיחלף: (6) אביי אשכחיה לרב יוסף, דיתיב, וקא מעשה אגיטי.

אמר ליה: והא אנן, דיינים הדיוטות אנן, ולא דיינים סמוכים,

ותניא: היה רבי טרפון אומר: כל מקום שאתה מוצא אגוריות [אסיפה לדין] של עובדי כוכבים, אע"פ שדיניהם כדיני ישראל, אי אתה רשאי להיזקק להם.

שנאמר "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם",

ודרשינן: "לפניהם", ולא לפני עובדי כוכבים.

דבר אחר "לפניהם", ולא לפני דיינים ישראלים הדיוטות, שאינם סמוכים.

אמר ליה: אנן, כוחינו לכפות על הגט הוא,

עשויי נינהו, איתכשורי נמי ליתכשר להנשא בו.

אי לאו בני עשויי נינהו, מיפסל לא ליפסל לכהונה!

ומשנינן: אמר רב משרשיא: דבר תורה, גט מעושה בעובדי כוכבים, כשר אם היתה הכפיה כדין, כמו בישראל.

ומה טעם אמרו פסול?

תיקנו זאת חכמים כדי שלא תהא כל אחת ואחת הולכת, ותולה עצמה בעובד כוכבים, לשוכרו שיכפה את בעלה לגרשה שלא כדין, (4) ומפקעת עצמה מיד בעלה.

ופרכינן: אי הכי, שגם כפיה של עובדי כוכבים הנעשית כדין, מועילה דבר תורה כמו בישראל, מדוע אמרת שאם נעשית כפייתם שלא כדין, אפילו ריח הגט אין בו.

ונחוי שלא כדין בישראל, ומפסיל נמי לפסול לכהונה!

ולכן, מסקנת הגמרא היא:

אלא הא דרב משרשיא, בדותא היא! (5)

וטעמא מאי? והיינו, מה שטענת "ממה

הרמב"ם [גירושין ב כ] כתב שאם אנסוהו עכו"ם הגט פסול, והיינו, כשר מן התורה ופסול מדברי סופרים [וכמו שיסד הר"מ בפ"ב ה"ז] וכתב הכס"מ שהרמב"ם נסמך על הסוגיה בבבא בתרא שלא דחתה את רב משרשיא. ועי' חזון איש.

6. ואי אמרת דהשתא נמי אתו למימר, בשלא כדין בישראל אינו פוסל לכהונה כשלא כדין בעכו"ם. יש לומר, כיון שעצם הדין שפוסל

4. כך פירש הריטב"א כאן, ובתוס' בב"ב מח א, עיין שם. וברש"י שם איתא שהחשש הוא שתחניף לעכו"ם ותזנה עמו עד שיכריח את בעלה לגרשה. ולפי זה יתחייב לגרש על פי דין.

5. בבבא בתרא הביאה הגמרא את רב משרשיא ללא שום דחיה. וכתבו שם התוס', משום שסברת המקשן שם ש"בר עישויי" נינהו, לפיכך לא דחינן ליה, ולעולם בדותא היא. מיהו,

מתנתנין:

אשה שהיתה בחזקת פנויה, ועתה יצא שמה, יצא עליה קול בעיר, שהיא מקודשת לפלוני, הרי זו מקודשת מספק, ואסורה לינשא לאחר בלא גט.

[ובגמרא מפרש, שמדובר כשיש רגלים לדבר לחוש לקידושין].

יצא על אשה נשואה קול בעיר שהיא מקודשת — אם בעלה כהן, הרי זו מקודשת מספק, לחומרא, ואסורה לישב תחתיו.

אבל אם בעלה ישראל, אין בכך כלום, ולא נתיר אשת איש לשוק מחמת קול.

ובלבד שלא יהא שם, בקול שיצא עליה, אמתלא — משל וטעם, הגורם לבטל את הקול.

איזו היא אמתלא?

משום ששליחותיהו של הדיינים הסמוכים של ארץ ישראל, קא עבדינן?

וראיה לדבר שיש כזאת אפשרות להדיוטות לדון מכח שליחותם של הדיינים הסמוכים:

מידי דהוה אדיני הודאות וחלואות, שאנו דנים אותם בבבל, אף על פי שאיננו סמוכים, ואנו דנים אותם בבבל כדי שלא תנעל הדלת בפני הלויים, ולכן אנו גם כופים על הגירושין כדי שלא ימנעו בנות ישראל מלהנשא.⁽⁷⁾

ומקשינן: אי הכי, שיכולים הדיוטות לדון מכח השליחות של הסמוכים, דיני גזילות וחבלות נמי נדון בבבל!

ומשנינן: כי עבדינן שליחותיהו של הסמוכים, במילתא דשכיחא, כמו הודאות והלואות.

במילתא דלא שכיחא, כגזילות וחבלות, לא עבדינן שליחותיהו:⁽⁸⁾

והראיה מכך שמקבלים גרים בזמן הזה ובחור"ל, וכן מעשין אגיטין.

8. למסקנת הגמרא, החילוק הוא בין מידי דשכיח ללא שכיח. וכתבו התוס' שקבלת גרים נמי מידי דשכיח הוא, ומקבלים. מיהו הריטב"א והרשב"א כתבו שיעקר הטעם שבהודאות והלואות דנים בבבל הוא משום התקנה כדי שלא תנעול דלת בפני לויים, ולא מצד שזה שכיח, וטעם זה לא שייך בקבלת גרים. וברא"ש רפ"ק דסנהדרין כתב שלמסקנא אזלינן בתר מידי דשכיח, שבו עבדינן שליחותיהו. והוכיח מפרק החובל ב"ק פד א, שחבלות דווקא לא שכיחי. ולפי זה, דנים בבבל הכל, חוץ מדיני חבלות. ותמה עליו הגר"א בחו"מ א יט, שהרי מסוגיא

משום ריח הגט הוא גזירה, וגזירה לגזירה לא גזרינן. רש"י.

7. כ"כ הרשב"א והריטב"א כאן. וביבמות כתבו שהא שתקינן שליחותיהו קעבדינן בגיטין, היינו משום שכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש, ואפקעינהו רבנן לקידושין מיניה. ותמה האמרי בינה [דיינים א] למאי הוצרכו לאפקעינהו, תיפוק ליה שיכולים לכפות, ומצד הדין חייב לגרש, ושפיר חל הגט.

וכתב הנתיבות המשפט סימן א ס"ק א, דאף שמהגמרא משמע שליחותיהו הוא רק מדרבנן, וכדלקמן משום נעילת דלת, באמת הוא מדאורייתא! שנמסר לחכמים מתי יכולים הם לעשות את החכמים שבבבל שלוחים שלהם.

אנברא, על בעלה הכהן, (2) מדין גרושה, מחמת הקול! ?

והא אמר רב אשי: כל קלא דבתר נישואין, וכגון אם נשאת לכהן, ויצא קול שהיא זונה וגרושה, לא חיישינן לו, אלא אם כן יבואו עדים על כך!

ומתרצינן: אלא הכי קאמר, אם יצא קול על שמה בעיר שהיא מקודשת, הרי זו מקודשת, ואסורה לינשא לאחר אלא בגט.

ואם חזר ויצא קול, שזו שהיתה מקודשת לפלוני, שבה וחזרה להיות מגורשת ממנו,

הרי זו מגורשת, ומותרת לכל.

טפ-א

ומבאר הגמרא: מאי טעמא?

כיון שיצא קול מחד גיסא, שהיא מקודשת, ושוברו עמו, מאידך גיסא, שהיא מגורשת, הרי הקול אסרה והקול התירה. (3)

יצא קול שגירש איש פלוני את אשתו על תנאי.

כיוון שאין אנו יודעים אם נתקיים התנאי או לא, אין אנו תולים שהיא נתגרשה, ולכן מותרת לישאר תחת בעלה הכהן.

וכן אם יצא קול שזרק לה בעלה את כסף קידושיה, למקום שהוא ספק קרוב לה ספק קרוב לו, שאין כאן קול ברור של קידושין⁽¹⁾

זו היא אמתלא שמבטלת את הקול, ולא חוששים לו.

גמרא:

שנינו במשנה: יצא עליה קול שהיא מגורשת, הרי זו מגורשת.

ותמהינן: וכי אפרינן לה, אם היא אשת כהן,

אשמועינן מגורשת, על כרחך, לקול של אחר נישואין, ודלא כרב אשי. והריטב"א תירץ, שאפילו אם קודם נישואין יצא הקול לא יתכן שאם תנשא תצטרך לצאת מחמת הקול, כיון שהיא בחזקתה עומדת, ולא מהני קול אלא לומר היום נתקדשה פלונית לפלוני יעו"ש.

3. דעת רש"י, וכן כתב הרמב"ם בפרק י' מגירושין ה"כ שאפילו אם יצא הקול של הגירושין לאחר זמן מגורשת, דקול אסרה וקול התירה.

והראב"ד השיג, שדווקא אם שני הקולות יצאו יחד, כלומר פלונית נתקדשה לפלוני ונתגרשה ממנו. וביאר המגיד משנה שלהרמב"ם בין קול ושוברו עמו אינו דומה לבין אמתלא שנחלקו בו לקמן פט ב אם צריך שתצא דווקא

דהכא משמע שבין גזילות ובין חבלות לא שכיחא. ופירש [שם סקי"ח] שהרא"ש ס"ל כר"י בתוס' בסוגיין, שגזילות דקאמר היינו גזילות שעל ידי חבלות.

1. וכ' הריטב"א, שאף על פי שאם יבואו עדים שזרק לה ספק קרוב לה ספק קרוב לו מקודשת מספק, הכא איכא שני ספקות א. דלמא הקול לא אמת. ב. דלמא קרוב לו הוי. ולהכי לא חיישינן לקלא.

2. הקשו הרמב"ן ושאר ראשונים, דלמא מתניתין באלמנה שיצא עליה שם שהיא גם גרושה, דאסורה להינשא לכהן, והוי קול של קודם נישואין. ותירצו, דאי אינה נשואה, אין חידוש יותר מיצא עליה קול שמקודשת, ולמאי